

України про кримінальну відповідальність; стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру. При цьому пункт 3 частини другої статті 276КПК України передбачає, що повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 КПК України, у випадку наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Тобто в разі скасування слідчим суддею підозри особи, фактично зібрана вся доказова база може підпасти під критерій «очевидно недопустимі докази, через відсутність чіткого визначення у КПК України критерій, а в судах виникатимуть труднощі з вирішенням цього питання в разі посилення на використані докази під час нової підозри.

На нашу думку, запровадження цього порядку не узгоджується із завданнями кримінального провадження, оскільки фактично процес доведення винуватості особи в учиненні злочину зі стадії судового розгляду переноситься на стадію досудового розслідування, чим грубо порушуються загальні засади кримінального судочинства у частині змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Слід звернути увагу, що подібна норма існувала в КПК України (в редакції 1960 року) та викликала слушні нарікання з боку як юристів, так і представників громадськості через можливість штучного маніпулювання результатами розслідування. Як наслідок, в чинному КПК України зазначена норма відсутня. *У зв'язку з цим вважаємо, що пункт 10 частини першої статті 303 КПК України доречно виключити.*

«Одержано: 04.11.2020»

УДК 343.13

Ярослав Анатолійович БУРЛАКА,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМИ ПРИЙНЯТТЯ СЛІДЧИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ НА ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Слідчий нарівні з дізнавачем та прокурором наділений повноваженням починати досудове розслідування шляхом внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. В той же час, у відповідності до відомчих наказів, слідчі слідчих підрозділів Національної поліції України зобов'язані здійснювати розгляд заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення. Так, у п. 2 ч. 2 розділу I наказу МВС України від 08.02.2019 р. № 100 «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події» передбачено, що самостійне виявлення слідчим або іншою

посадовою особою органу поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення є джерелом інформації про кримінальне правопорушення [1]. Разом із тим наказом МВС України від 27.04.2020 р. № 357 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» передбачена участь слідчого у реагуванні на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України [2]. Проте, у ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено, що поліцейський, яким також є слідчий органу досудового розслідування Національної поліції, на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій, зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції. Як бачимо, слідчий на початковому етапі досудового розслідування фактично задіяний у таких процедурах, як виявлення, розгляд та внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Водночас, у випадку, коли слідчий стає по суті свідком можливого вчинення кримінального правопорушення, його роль зводиться лише до реагування на подію у формі «повідомлення найближчого підрозділу поліції», а в інших випадках, у відповідності до ст. 214 КПК, – внести відомості про кримінальне правопорушення до ЄРДР з можливістю здійснити перевірку інформації шляхом проведення огляду місця події. Серед зазначених процедур певну складність представляють непоодинокі випадки невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Яскравим підтвердженням цього є чисельні факти звернень громадян до судів загальної юрисдикції зі скаргами щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Таке право заявника, потерпілого закріплено у п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України.

За результатами моніторингу Єдиного державного реєстру судових рішень за 12 місяців 2019 року кількість таких звернень склала 48 504, за аналогічний період 2018 року – 42 637, а у 2017 році – 39 313. Спостерігається чітка тенденція зростання таких звернень, кожне з яких, з одного боку, свідчить про можливе ігнорування заявника, а з іншого – про двозначність розуміння слідчими правової норми, викладеної у ст. 214 КПК України. З цього приводу ще у 2005 році Конституційний Суд України наголосив, що з конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування та не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі [3].

Щоправда, КПК України передбачає певну гарантію для боротьби з такого роду зловживаннями – це можливість звернутися зі скаргою до слідчого судді в порядку ст. ст. 303–307 КПК України. Проте отримати відомості щодо факту невнесення даних до ЄРДР є проблемою для заявника, потерпілого або їх представників. Виходячи із того, що ч. 1 ст. 304 КПК України передбачено десятиденний строк на оскарження рішення, дії чи бездіяльності слідчого чи прокурора (у нашому випадку це невнесення відомостей до ЄРДР), постає питання щодо існування такого рішення «de facto» (де-факто). Щодо «de jure» (де-юре), то відповідно до КПК України будь-яке рішення слідчого чи прокурора повинно бути оформлене у вигляді постанови. Проте слідчій практиці такі випадки невідомі. По суті бездіяльність слідчого щодо невнесення відомостей до ЄРДР і полягає у відсутності будь-якого письмового процесуального рішення. Натомість, слід враховувати і те, що факт невнесення слідчим відомостей до ЄРДР не треба сприймати як однозначне зловживання ним обов'язків. Треба з розумінням ставитись і до тих випадків, коли слідчий не вносить відомості до ЄРДР якраз через відсутність у зверненні відомостей, що вказують на вчинення кримінального правопорушення.

На думку судді Вищого антикорупційного суду В. Михайленко, ситуацію загострив лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ «Узагальнення про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування» від 12.01.2017 р. Теза про те, що обов'язок слідчого або прокурора внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування не вимагає оцінки цими суб'єктами такої заяви (повідомлення) на предмет наявності ознак складу злочину для того, щоб вчинити процесуальну дію, яка полягає у внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, сприймається заявниками як безальтернативність автоматичного початку досудового розслідування за кожною без виключення заявою, отриманою органом досудового розслідування. Цим листом такі заявники, оскаржуючи бездіяльність слідчого, прокурора щодо внесення відомостей, розмахують перед слідчим суддею в судовому засіданні, не в повній мірі розуміючи його зміст [4]. На необхідність запровадження так званого «процесуального фільтра» наполягають В. Фаринник, О. Татаров та ін., вважаючи не виправданою практику органів досудового розслідування розпочинати провадження лише на підставі факту звернення особи із заявою чи повідомленням. Початку досудового розслідування, на його думку, має передувати діяльність, спрямована на перевірку заяви чи повідомлення та встановлення обставин, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення [5; 6, с. 90]. Саме у таких випадках, як нам здається, вірною буде практика, що діяла до 20 листопада 2012 року, зміст якої полягав у прийнятті процесуального рішення у формі постанови, в якій слідчий обґрунтовано вказував на відсутність ознак злочину (кримінального правопорушення).

Вже сталою є практика, коли практичні підрозділи, отримуючи заяви, що не містять ознак кримінального правопорушення (або їх зміст не повністю вказує на наявність останніх), або не оформлені відповідно до чинного законодавства (анонімні звернення), не вносять одразу відомості до ЄРДР, а здійснюють їх перевірку відповідно до Закону України «Про звернення громадян». У разі прийняття рішення про невнесення відомостей до ЄРДР, уповноважена особа складає відповідну довідку, яка затверджується керівником підрозділу та направляється заявникові [7].

А. В. Мельниченко звернув увагу на ті випадки, коли заявник отримує замість довідки повідомлення від керівника органу досудового розслідування про здійснення перевірки його заяви. Подальше оскарження такого документу в суді має негативні для заявника наслідки через те, що слідчий суддя під час розгляду скарги виходить з того, що керівник підрозділу не уповноважений вносити відомості до ЄРДР [8, с. 207]. На подібні випадки свого часу звернув увагу Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (Лист від 12.01.2017 р. № 9-49/0/4-17).

Таким чином, дії уповноваженої особи, зокрема й слідчого, по внесенню відомостей до ЄРДР є процесуальним рішенням. Разом із тим ст. 110 КПК України за своїм змістом передбачає не тільки внесення певної інформації в автоматизовану базу даних, але і складання та приєднання до матеріалів провадження процесуального рішення у формі постанови. Підтвердженням цього є неможливість в порядку ст. 303 КПК України оскаржити витяг з ЄРДР, який слідчий надає заявникові або потерпілому.

Отже, прийняття процесуального рішення у формі постанови про початок досудового розслідування чи відмову є цілком логічним, оскільки заявник матиме змогу отримати офіційну письмову відповідь слідчого на подану заяву чи повідомлення. Така законодавча вимога дала б змогу заявнику завчасно дізнатися про прийняте слідчим рішення та гарантувала б реалізацію права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування. Зміст постанови будуть складати підстави та мотиви прийнятого рішення, які в разі незгоди можуть бути предметом скарги і судового розгляду. І останнє, прийняття вказаних процесуальних рішень якнайкраще сприяло б розвитку і відновленню процесуальної самостійності слідчого.

Список використаної літератури: 1. Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затв. наказом МВС України від 08.02.2019 № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#top>. 2. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затв. наказом МВС України від 27.04.2020 № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#top>. 3. Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 № 5-рп/2005 (справа № 1-17/2005). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#top>. 4. Михайленко В. Проблеми судового контролю при оскарженні

бездіяльності щодо внесення відомостей у ЄРДР. *Юридична газета online*. 2020. № 17 (723). 5. Фаринник В. Слідчому слід дати можливість пересвідчитись у наявності підстав для внесення відомостей до ЄРДР. *Закон і Бізнес*. 27 (1481) 04.07—10.07.2020. 6. Татаров О.Ю. Проблеми адвокатської діяльності в кримінальному провадженні. *REVISTA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ “SUPREMAȚIA DREPTULUI”*. 2016. № 2. С. 87-94. 7. Порядок розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України: наказ МВС України від 15.11.2017 № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text>. 8. Мельниченко А. В. Актуальні питання внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та оскарження процесуальних рішень. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 5. Том 1. 2017. С. 205-209.

«Одержано: 27.10.2020»

УДК 343.98

Олексій В'ячеславович ВАХРУШЕВ,

аспірант Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ СЛУЖБОВОЇ НЕДБАЛОСТІ

Службова недбалість відноситься до числа досить поширених у правозастосовній практиці кримінальних правопорушень, окрема криміналістична методика розслідування якого до цього часу залишається не сформованою. Це зумовлює певні складнощі у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій на початковому та наступному етапах розслідування, оскільки слідчі та прокурори не мають можливості повною мірою застосовувати сучасні досягнення криміналістичної науки. Тому актуальним є розробленні відповідних рекомендацій.

За результатами проведеного нами аналізу наукової літератури, слідчої та судової практики можна визначити, що найбільш поширеними слідчими (розшуковими) діями, які проводяться на стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні про службову недбалість, є огляд, допит і залучення експерта. Також у всіх провадженнях особливо вагоме значення мали витребування (одержання) документів та їх вилучення в порядку виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів. Це пояснюється тією обставиною, що саме документи є найбільш важливими джерелами доказів службової недбалості.

Так, шляхом витребування (одержання) або вилучення в порядку тимчасового доступу слідчому необхідно виявити та долучити до матеріалів кримінального провадження наступні документи: 1) які містять сліди кримінального правопорушення (виконані, підписані або затверджені службовою особою накази, розпорядження, акти, довідки тощо); 2) створені у